

УДК 330 : 004

**ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ЗНАННЄВОГО
ПОТЕНЦІАЛУ ЕКОНОМІЧНОГО СУБ'ЄКТА
ИНФОРМАЦИОННОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ФОРМИРОВАНИЯ ПОТЕНЦИАЛА
ЗНАНИЙ ЭКОНОМИЧЕСКОГО СУБЪЕКТА
THE SUPPLY WITH INFORMATION OF THE FORMATION OF KNOWLEDGE
POTENTIAL OF THE ECONOMIC ENTITY**

В.В. Іванова, д.е.н.

В.В. Иванова, д.э.н.

V.V. Ivanova, Econ.

Розглянуто роль знань у економічному розвитку країни та становленні економіки, заснованої на знаннях; обґрунтовано необхідність формування знаннєвого потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності економічних суб'єктів та вплив інформаційного забезпечення на утворення, трансфер і використання знань.

Рассмотрена роль знаний в экономическом развитии страны и становлении экономики, основанной на знаниях; обоснована необходимость формирования потенциала знаний для обеспечения конкурентоспособности экономических субъектов и влияние информационного обеспечения на создание, трансфер и использование знаний.

The role of knowledge in economic development of the country and in the development of knowledge based economy was considered; the need of the knowledge potential formation for ensuring of the competitiveness of economic entities and the impact of the supply with information on the creation, transfer and use of the knowledge was justified.

Ключові слова: інформація, інформаційне забезпечення, економіка, заснована на знаннях, знаннєвий потенціал.

Ключевые слова: информация, информационное обеспечение, экономика, основанная на знаниях, потенциал знаний.

Keywords: the information, a supply with information, knowledge based economy, knowledge potential.

Постановка проблеми. Трансформаційні процеси, що відбуваються в контексті нової парадигми розвитку України, мають забезпечити, на думку вчених, наукове та технологічне лідерство країни у низці сфер діяльності, створення дієвої національної інноваційної системи та розвиток інтелектуальних ресурсів [1, с. 86]. Досягнення цього можливе за наявності відповідної знаннєвої бази та механізмів її створення.

Знання за нових економічних умов можна вважати єдиним значущим ресурсом [2]. Нові товари, матеріали, методи виробництва, ринки є результатом знань і їх нових комбінацій [3]. Знання — форма існування і систематизації результатів пізнавальної діяльності людини [4]. Підґрунтям процесу пізнання є отримання інформації, яка переосмислюється нею відповідно до наявних знань, примножує їх, тобто формує знаннєвий потенціал особистості працівника. Це підкреслює значення інформації як основи для генерації знань і актуалізує проблему інформаційного забезпечення формування знаннєвого потенціалу підприємства.

Аналіз досліджень і публікацій. Знаннєвий потенціал визначає конкурентоспроможність економіки країни, а знання – це той організаційний ресурс, який забезпечує підвищення результативності управління соціально-економічними системами на основі інноваційних факторів [5].

Дослідженню проблем економічного розвитку в контексті трансформаційних процесів, пов'язаних із зростанням ролі знань у суспільстві та становленням економіки, заснованої на знаннях, присвячені роботи багатьох вчених, зокрема В. Гейця [6], Л. Федулової [7], О. Рубанця [8], А. Жарінової [9], Н. Рак [10], Ф. Махлупа [11], Г. Беккера [12], Т. Стюарта [13].

Значущість знаннєвого потенціалу у розвитку підприємства визнана як вітчизняними так і зарубіжними вченими, але у наукових дослідження недостатньо висвітлена інформаційна складова його формування.

Метою статті є обґрунтування впливу інформаційного забезпечення на утворення, трансфер і використання знань господарюючими суб'єктами для економічного зростання.

Результати дослідження. Нині активно розвивається ендогенна теорія економічного зростання, що досліджує вплив якісних характеристик ролі людини на зростання економіки [14].

У контексті виокремлення значущих факторів розвитку доцільно використовувати апарат виробничих функцій, зокрема в частині опрацювання розширеної кількості факторних змінних у їх функціоналі. Серед прикладів розширення традиційного набору факторів виробничої функції виокремлюються ендогенні моделі економічного росту, що використовують як фактор людський капітал, зважаючи на його роль у економіці.

Зокрема, в моделі П. Ромера отримання нового знання подається як результат використання людського капіталу і вже існуючих накопичених знань [15, с. 91]:

$$Y(H_Y, L, \pi) = H_Y^\alpha L^\tau \sum_{i=1}^{\infty} \pi_i^{1-\alpha-\tau}, \quad (1)$$

де π – засоби виробництва, що використовуються для випуску кінцевої продукції;

i – індекс кожного засобу виробництва;

α та τ – технологічні параметри;

H – витрати людського капіталу.

Але, на думку більшості вчених, людський капітал – це знання, досвід, уміння, навички та здібності персоналу, що використовуються ним у процесі діяльності. Оскільки вміння, досвід, навички та здібності є фактично результатом застосування людиною знань, якими вона володіє, то людський капітал є, власне, обсягом накопичених людиною знань і її здатністю до перетворення інформації на знання, що забезпечує формування знаннєвого потенціалу підприємства та його використання для подальшої матеріалізації знань в інноваційному напрямі. У цьому процесі важливу роль відіграє організація трансферу знань.

Світовий Центр конкурентоспроможності (World Competitiveness Center) для оцінки рівня розвитку трансферу знань і технологій використовує ряд індексів, серед яких індекс трансферу знань, на основі якого визначають активність

трансферу знань між вищими навчальними закладами та компаніями. Вона властива майже всім розвинутим країнам світу, проте найбільш високою протягом 1997–2006 рр. вона була у Фінляндії [16]. Серед інших країн варто відзначити США, Ісландію, Швейцарію та Канаду, у яких середнє значення даного показника дорівнює шести, крім Ісландії, яка утримує його на рівні семи.

Держави усвідомлюють необхідність активізації трансферу знань з огляду на підвищення їх значимості у діяльності компаній і актуальності даного процесу [17]. Сучасному етапу розвитку економіки властиве поглиблення співпраці в технологічній сфері між окремими компаніями з метою підвищення ефективності їх діяльності, зменшення витрат і ризиків, про що свідчить індекс технологічного співробітництва компаній розвинутих країн світу. За даним показником у 2006 р. лідерами стали Фінляндія – 7,96 та Ісландія – 7,95 [16]. Високий рівень активності у технологічному співробітництві продемонстрували компанії Австрії (7,77), Данії (7,46), Норвегії (7,46), Швеції (7,90) та США (7,67).

Трансфер технологій, як один з основних напрямів розповсюдження знань, в Україні потребує суттєвих зрушень у напрямі активізації цього процесу, адже він сприяє не тільки трансферу знань, а й їх подальшій матеріалізації у продукцію або послуги.

Світовий досвід свідчить про значну роль розвитку патентної системи та створення ринку промислової власності для трансферу знань. Недостатня увага до них в Україні та недооцінка їх ролі у формуванні знаннєвого потенціалу економічних суб'єктів та підвищенні конкурентоспроможності економіки призвели до низького рівня використання прав на об'єкти промислової власності, що не відповідає стратегічним намірам України стосовно інноваційної моделі розвитку та побудови у майбутньому економіки, заснованої на знаннях.

Доцільно відмітити, що у 2001 р. порівняно з 2000 р. кількість отриманих патентів в Україні у розрахунку на 100 тис. населення зросла вдвічі, у 2003 р. – ще майже на 14 % та до 2006 р. коливалася приблизно на тому ж рівні. У 2007 р. цей показник знов почав зростати, але вже з наступного року тенденція кардинально змінилася (табл. 1).

Таблиця 1

Кількість виданих та використаних патентів в Україні у 2000–2009 рр.

(на 100 000 населення)

Показники	Роки:									
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Отримано патентів	7	14	13	16	17	16	17	19	18	17
Використано патентів	5	6	8	9	11	13	13	15	15	15

Джерело: розраховано автором за даними [18, 19, 20, 21, 22, 23]

До 2004 р. практично тільки половина з отриманих патентів була використана, у 2004 р. частка використаних патентів на 100 тис. населення у загальній кількості отриманих патентів зросла до 65, а в подальші роки – до 80 %, що є позитивною динамікою та свідчить про активізацію формування знанневого потенціалу економічних суб'єктів і використання знань для інноваційної діяльності.

Формування на підприємствах потужного знанневого потенціалу сприятиме становленню економіки, заснованої на знаннях, що є пріоритетом для країн світу.

Запорукою успіху при побудові економіки, заснованої на знаннях, є не тільки наявність відповідного обсягу знань, а й уміння реалізувати їх у національному господарстві як інновації, підґрунтям яких і є інформація та знання. Здійснення інноваційної діяльності, як і наукової, посилює вимоги до освітнього рівня персоналу, що обумовлює широке використання інформації для формування професійних знань і постійного їх оновлення, які в подальшому будуть слугувати інформаційним джерелом продукування нових знань, формуючи таким чином знанневий потенціал економічного суб'єкта. Це збільшує обсяг і напрями інформаційних потоків, потребує підвищення ефективності процесу інформаційного забезпечення.

Актуальність інформаційної складової та її розвитку посилюється із зростанням наукомісткості технологій виробничого процесу, трансформацією організаційних аспектів праці і управління нею, активізацією впровадження результатів наукових досліджень у матеріальне виробництво, усвідомленням значення знанневого потенціала економічних суб'єктів для формування їх стратегічних перспектив.

Інформаційна аналітика сприяє створенню технології оптимального управління та є складовою внутрішнього інформаційно-аналітичного контуру, але в сучасних умовах існування суспільства вирішальною стає функція створення нових знань на основі інформації зовнішнього інформаційно-аналітичного контуру [24]. Це дає підстави відзначати необхідність інформаційного забезпечення економічних суб'єктів на мезо- та макрорівнях.

Інформація – не тільки підґрунття генерації знань, вона безпосередньо впливає на даний процес через зростання інформаційних потоків, появу нової інформації, що призводить до необхідності її усвідомлення людиною та формування нових знань, тому існує твердження про необхідність навчання протягом життя в умовах економіки, заснованої на знаннях, а одним із основних факторів її формування та розвитку є освіта.

Загострення потреби у висококваліфікованих працівниках, значному збільшенні людського капіталу, забезпеченні можливості навчання протягом усього життя і розвитку здібностей зумовлює певні зміни у освітянському процесі, що потребує постійної спеціальної інформаційної підтримки, тобто інформаційного забезпечення.

Особлива увага повинна приділятися інформації про результати фундаментальних і прикладних досліджень для забезпечення нею економічних суб'єктів, а також створення відповідних „інформаційних умов” для їх проведення. Крім того, надаватися інформація про результати, що були отримані після практичного застосування знань. Необхідне зосередження уваги на інформації про науково-дослідну роботу вищих навчальних закладів з метою застосування її у процесі підготовки майбутніх фахівців, а також використання науково-дослідного надбання даних закладів для інформування наукових організацій і інших економічних суб'єктів. Інформаційне забезпечення має бути організоване таким чином, щоб здійснювався обмін інформацією між науковими організаціями. Зазначені заходи повинні сприяти трансферу знань, що особливо актуально на новому етапі економічного розвитку.

Роль освіти у забезпеченні наявності знаннєвого потенціалу на підприємствах і становленні економіки, заснованої на знаннях, потребує вдосконалення освітянських процесів, залучення нових методів і форм, у тому числі тих, для яких потрібні інформаційні продукти, технології, комунікації. Інформація є одним із основних ресурсів даної галузі, а для процесу її трансферу мусять бути задіяні всі сучасні техніко-технологічні засоби.

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) сприяють трансферу знань з науково-освітньої сфери в інші галузі, але динаміка цього процесу та швидкість сприйняття знань залежить від якісного рівня наявного в галузях людського капіталу та знаннєвого потенціалу, формування яких потребує постійного забезпечення значними обсягами інформаційних ресурсів.

Провідні вчені підкреслюють особливу роль ІКТ, зокрема Інтернету, у процесі передачі інформації про результати світових наукових досліджень, що дає змогу прискорювати процес отримання нових знань і появу нових наукових досягнень [25, с. 30], а також сприяє обміну знаннями у вигляді систематизованої інформації [25, с. 43]. Це обумовлює не тільки важливість інформаційного забезпечення, а й, зокрема, сегмента комунікаційних послуг у формуванні знаннєвого потенціалу економічних суб'єктів.

Інформаційні технології активно використовуються у більшості процесів, які здійснюються економічними суб'єктами, у тому числі для формування знаннєвого потенціалу. Інформатизація напрямів їх діяльності зумовлює необхідність розробки інформаційної стратегії, яка визначає послідовність і логіку дій у процесі пошуку відповідних технологій для забезпечення конкурентних переваг, що призводить до оновлення управлінських технологій та сприяє ефективності діяльності економічних суб'єктів [26]. Досягнення конкурентних переваг усе частіше відбувається не за рахунок факторних витрат, а завдяки впровадженню нової техніки та технології, в тому числі й інформаційної [27]. Важливим є забезпечення економічних суб'єктів інформаційними системами, вибір яких повинен бути відображений в інформаційній стратегії підприємства.

Висновки. Сучасний етап економічних трансформацій вирізняється

перетворенням знань на фундамент економічних процесів, оскільки виникає потреба у високому рівні інтелекту людини, інтелектуалізація всіх сфер діяльності суспільства, посиленні ролі освіти, зростанні значення науки, активізації трансферу знань, посиленні залежності від людського капіталу, розвитку інноваційної діяльності. Саме тому кожен економічний суб'єкт повинен мати певний знаннєвий потенціал, що дозволить йому активізувати процес упровадження інновацій, забезпечить високий конкурентний статус.

У розвинутих країнах світу активно відбуваються процеси, пов'язані із трансформацією економіки у економіку, засновану на знаннях, активізується трансфер знань і технологій, зокрема завдяки патентній системі й укріпленню зв'язку між компаніями та вищими навчальними закладами, що сприяє формуванню знаннєвого потенціалу економічних суб'єктів.

Інформацію необхідно розглядати як інформаційну основу економічних трансформацій, що використовується людиною для генерації знань і зумовлює потребу в значних інформаційних масивах, актуалізує проблему вдосконалення інформаційного забезпечення.

1. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / за ред. В. М. Гейця. – К. : Ін-т екон. прогноз. : Фенікс, 2003. – 1008 с.
2. Drucker P. F. Post-Capitalist Society / P. F. Drucer.– Oxford : Butterworth Heinemann, 1993.– 204 p.
3. Schumpeter I. A Theory of Economic Development / I. Schumpeter.– Cambridge, MA : Harvard University Press, 1951. – 275 p.
4. Знання [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<http://uk.wikipedia.org/wiki>. – Заголовок з титулу екрана.
5. Яненкова І.Г. Експертна оцінка структури організаційного ресурсу інноваційного розвитку економіки [Електронний ресурс] / І.Г. Яненкова. – Режим доступу :
http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Traeiv/2011_1/48.pdf. – Заголовок з титулу екрана.

6. Україна у вимірі економіки знань / за ред. В. М. Гейця. – К. : Основа, 2006. – 592 с.
7. Федулова Л. І. Економіка знань у контексті поглядів Пітера Друкера / Л. І. Федулова // Економічна теорія. – 2007. – № 3. – С. 86–99.
8. Рубанець О.М. Процесуальність знання в умовах управління знаннями / О.М. Рубанець // Мультиверсум. – 2011. – Вип. 2(100). – С. 4–13.
9. Жарінова А.Г. Інформація, знання і креативність як основні ресурси інтелектуального капіталу / А.Г. Жарінова // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 10. – С. 6–11.
10. Рак Н.Є. Економіка знань: сутність та фактори управління знаннями / Н.Є. Рак // Регіональна економіка. – 2009. – № 3. – С.224–232.
11. Махлуп Ф. Производство и распространение знаний в США : [пер. с англ.] / Ф. Махлуп. – М. : Прогресс, 1966. – 462 с.
12. Беккер Г. С. Человеческое поведение. Экономический подход. Избранные труды по экономической теории : [пер. с англ.] / Г. С. Беккер ; сост., науч. ред. послесловия Р.И. Капелюшников; предисловие М.И. Левин. – М. : ГУВШЭ, 2003. – 672 с.
13. Стюарт Т. Багатство от ума : [пер. с англ.] / Т. Стюарт. – Минск : Парадокс, 1998. – 346 с.
14. Бажал Ю. М. Знаннєва кономика: теорія і державна політика / Ю.М. Бажал // Економіка і прогнозування. – 2003. – № 3. – С. 71–86.
15. Математические модели трансформационной экономики / [Т. С. Клебанова, Е. В. Раевнева, К. А. Стрижиченко и др.]. – К. : ИНЖЭК, 2004. – 280 с.
16. IMD World Competitiveness Online [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.worldcompetitiveness.com/online/Login.aspx>. – Заголовок з титулу екрана.
17. David P. Assessing and Expanding the Science and Technology Knowledge Base [Електронний ресурс] / P. David, D. Forary // OECD. STI Review. – 1995. – № 16. – Режим доступу :

<http://www.oecd.org>. – Заголовок з титулу екрана.

18. Статистичний щорічник України за 2004 рік / за ред. О. Г. Осауленко. – К. : Консультант, 2005. – 591 с.
19. Статистичний щорічник України за 2007 рік / за ред. О. Г. Осауленко. – К. : Консультант, 2008. – 571 с.
20. Статистичний щорічник України за 2001 рік / за ред. О. Г. Осауленко. – К. : Техніка, 2002. – 644 с.
21. Статистичний щорічник України за 2003 рік / за ред. О. Г. Осауленко. – К. : Техніка, 2004. – 631 с.
22. Статистичний щорічник України за 2006 рік / за ред. О. Г. Осауленко. – К. : Консультант, 2007. – 551 с.
23. Статистичний щорічник України за 2009 рік / за ред. О. Г. Осауленко. – К. : Держкомстат України, 2010. – 566 с.
24. Пархоменко О. В. Роль інформаційно-аналітичного забезпечення в управлінні функціональними системами / О. В. Пархоменко // Проблеми науки. – 2006. – № 10. – С. 18–22.
25. Інноваційний розвиток економіки : модель, система управління, державна політика / за ред. Л. І. Федулової. – К. : Основа, 2005. – 552 с.
26. Masuda Y. The Information Society as Postindustrial Society / Y. Masuda. – Washington : World Future Soc., 1983. – 29 p.
27. Кучеров О. П. Використання управління знаннями для розвитку науково-технічного прогресу в сільському господарстві / О. П. Кучеров // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 10. – С. 115–122.

Іванова Валентина Василівна, д.е.н., доцент
професор кафедри економіки підприємства
Полтавський університет економіки і торгівлі

**ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ЗНАННЄВОГО ПОТЕНЦІАЛУ
ЕКОНОМІЧНОГО СУБ'ЄКТА**

Розглянуто роль знань у економічному розвитку та становленні економіки, заснованої на знаннях; обгрунтовано необхідність формування знаннєвого потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності економічних суб'єктів та вплив інформаційного забезпечення на утворення, трансфер і використання знань.